

Суннатов Воҳид Тошмуродович,

Тошкент давлат юридик университети Жиноят
ҳуқуқи ва криминология кафедраси ўқитувчиси

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2019-8-6>

МАНСАБ СОХТАКОРЛИГИ ЖИНОЯТИНИНГ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ИЖТИМОЙ ХАВФЛИЛИГИ

Аннотация: Мазкур мақолада мансаб сохтакорлиги жиноятининг тушунчаси ва унинг ижтимоий хавфлилиги, мансаб сохтакорлиги жиноятининг жиноят ҳуқуқи назариясида бу қонун нормаси матнини жиддий суръатда ўзгартириш, ҳаттоки, мансаб сохтакорлиги жиноятининг айрим турларини конкретлаштириш мақсадида бошқа қонун нормалари билан ҳам алмаштириш таклифлари баён қилинган.

Калит сўзлар: мансаб сохтакорлиги жиноятининг тушунчаси ва унинг ижтимоий хавфлилиги, жиддий зиён, давлат ҳокимияти, бошқарув органлари.

Суннатов Воҳид Тошмуродович,

Преподаватель кафедры
Уголовное право и криминологии
Ташкентского государственного
юридического университета

ПОНЯТИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ КАРЬЕРНОГО МОШЕННИЧЕСТВА И ЕГО СОЦИАЛЬНАЯ ОПАСНОСТЬ

Аннотация: В данной статье изложены предложения о существенном изменении текста нормы данного закона в теории уголовного права на преступление по служебному мошенничеству и его социальной опасности, преступления по служебному мошенничеству, даже о замене отдельных видов преступлений по служебному мошенничеству другими нормами закона в целях конкретизации.

Ключевые слова: понятие преступления карьерного мошенничества и его социальная опасность, существенный вред, государственная власть, органы управления.

Sunnatov Vokhid Toshmurodovich,

Teacher of the Department of Criminal Law and
Criminology of the Tashkent State University of Law

THE CONCEPT OF CRIME OF CAREER FRAUD AND ITS SOCIAL DANGER

Annotation: This article sets out proposals for a significant change in the text of the norm of this law in the theory of criminal law to a crime of official fraud and its social danger, a crime of official fraud, even to replace certain types of crimes of official fraud with other norms of the law in order to specify.

Keywords: the concept of career fraud crime and its social danger, serious harm, state power, governing bodies.

Бизга маълумки, 2017 - 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси тасдиқланганлиги ҳамда унинг иккинчи йўналиши "Қонун устуворлигини таъминлаш ва суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилишнинг устувор йўналишлари [1]" деб номланиши бугунги кунда жамиятда жиноятчилик, коррупция ва мансабдорлик жиноятларининг олдини олиш ва уларнинг содир этиш даражасини камайтириш, шунингдек мазкур соҳада жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш борасидаги фаолиятни мувофиқлаштириш, коррупцияга қарши курашишнинг ташкилий-ҳуқуқий механизмларини такомиллаштириш ва коррупцияга қарши курашиш тадбирларининг самарадорлигини оширишда асосий дастуриламал, десак асло муболага бўлмайди.

Шу билан бирга, мансабдорлик жиноятлари доирасини аниқ белгилаб олиш, уларнинг белгилари, мазкур турдаги жиноятларни квалификация қилиш ва профилактикасини янада такомиллаштириш масалалари ҳозирги кунда долзарб аҳамиятга эга. Чунки мансабдорлик жиноятлари тушунчаси ва доираси ҳозирги вақтда ҳам назарийтчи олимлар, ҳам ҳуқуқни қўллаш соҳасида фаолият кўрсатувчи мутахассислар ўртасида кўплаб мунозараларга сабаб бўлмоқда. Мазкур соҳа вакилларининг таъкидлашича, мансабдорлик жиноятлари мансабдор шахс ўзига берилган ҳокимият ва мансаб ваколатларидан фойдаланган ҳолда ёки мажбуриятларини қасддан бузиб бажариши натижасида давлат, жамоат манфаатларига ёхуд фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларига кўп миқдорда зарар ёки жиддий зиён етказилишига сабаб бўладиган қилмишдир [2].

Шу жиҳатдан олиб қараганда, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг айнан қайси моддаларида назарда тутилган жиноятлар мансабдорлик жиноятлари сифатида эътироф этилиши, мазкур жиноятларнинг олдини олиш чоратадбирлари қай даражада ташкил этилганлиги, шунингдек, мазкур жиноятлар белгиланган нормалардаги "жиддий зиён" тушунчасининг аниқ талқини йўқлиги кўплаб саволларни келтириб чиқармоқда. Шундан келиб чиқиб, мансабдорлик жиноятлари тушунчаси, ушбу жиноятларнинг аниқ доираси ва профилактикаси масалаларини аниқлаштириш зарурияти вужудга келади.

Жиноят ҳуқуқи назарисида мансаб сохтакорлиги жиноятининг тушунчасини айнан мансабдорлик жиноятлари тушунчаси билан биргаликда талқин қилинади. Бу жиноятнинг зарурий белгилари айнан мансабдорлик жиноятлари белгилари билан бир хилдир.

Мансаб сохтакорлиги жинояти натижасида давлат ҳокимияти органлари ёки маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларининг нормал фаолият кўрсатиши фуқароларнинг ҳуқуқлари ва манфаатларига жиддий зарар етказилади[3]. Бу эса мустақил Ўзбекистон Республикаси даврида ҳуқуқий демократик давлат куриш жараёнида, ҳокимият ва бошқарув органлар тизимини, қолаверса барча хўжаликлар негизи механизмнинг янгиланганлиги жараёнида раҳбар шахсларнинг ва барча мансабдор шахсларнинг масъулиятларининг янада оширилганлигини белгилаб беради.

Давлат даражасида мансабдорлик жиноятлари деярли кўп тарқалган жиноятларни ўз ичига олади. Бу ижтимоий хавfli жиноятлар таркибларининг ижтимоий-иктисодий ва юридик анализи белгилари умумий мансабдорли кжинотларининг қонунчилик назарий таҳлили даражасида таҳлил қилиш керак.

Қонун даражасида мансабдорлик жиноятларининг умумий тушунчалари баён қилинмаган. Лекин мансабдорлик жиноятларининг қонуний баённомаларида ҳамда жиноят ҳуқуқи назарияларида бу масалага кенг ўрин ажратилган [4].

Мансаб сохтакорлиги жиноятларининг хусусиятларини билиш учун бу жиноятларнинг тушунчаси ва белгиларини ўрганиш мақсадга мувофиқ. Мансабдорлик жиноятларининг асосий турлари ҳозирги кунда ЖКнинг ҳоқимият, бошқарув ва жамоат бирлашмалари органларининг фаолият тартибига қарши жиноятлар бобида назарда тўталган.

Мансабдорлик жинояти тушунчасининг асосий белгиларидан бири, бу жиноятнинг давлат аппаратининг нормал ишлаши ва халқ хўжалиги негизининг фаолият тартиби билан боғлиқ ижтимоий муносабатларга қаратилган бўлишлиги билан белгиланади.

Мансабдорлик жиноятлари тушунчаси жиноят ҳуқуқи назариясида бу жиноятларнинг белгиларининг биргаликда ифодаланиши билан таърифланади. Худди шу белгилар асосида Ўзбекистон Республикасининг Жиноят Кодексининг 209-моддаси 1-қисми белгилари таърифлаб берилган. Жумладан унда шундай дейилади: Мансаб сохтакорлиги, яъни мансабдор шахсининг гаразгүйлик ёки бошқа манфаатларни кўзлаб, расмий ҳужжатларга била туриб, сохта маълумотлар ва ёзувлар киритиши, ҳужжатларни қалбакилаштириши ёки била туриб, сохта ҳужжатлар тузиши ва тақдим этиши, фуқароларнинг ҳуқуқлари ёки қонун билан қўриқланадиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига жиддий зарар етказилишига сабаб бўлса, –деб таърифланади. Мансаб сохтакорлиги жиноятларига берилган бу таъриф ўзига хос аниқ ва атрофлича хусусиятга эга. У ўзида бу жиноятларнинг барча асосий белгиларини мужассамлаштиради. Бу белгилар билан бошқа ўхшаш ҳуқуқбузарликлардан фарқлаш имкониятларини ярата олади. Бу таъриф мансабдорлик жиноятлари ҳақидаги қонунлар тажрибасини таҳлил қилиш бу жиноятларнинг назарий ўрганиб чиқиш ва суд амалиёти хулосаларининг умумлаштириш натижалари бўлиб ҳисобланади. Лекин мансаб сохтакорлигига берилган бу таърифни аниқлаштириш ва қўшимчалар киритиш мумкинлигини инкор этмайди.

Профессор Б.Ахраров, мансабдорлик жиноятлари деганда, мансабдор шахс ўзида берилган ҳоқимият ва мансаб ваколатларидан фойдаланган ҳолда ёки мажбуриятларини қасддан ёки эҳтиётсизлик туфайли бузиб бажариши натижасида давлат, жамият манфаатларига ёхуд фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан қўриқланадиган манфаатларига кўп миқдорда зарар етказилишига сабаб бўладиган қилмишни тушуниш керак, деб ҳисоблайди[2]. В.Крюков эса мансабдорлик жиноятлари деганда, мансабдор шахслар томонидан гаразли ёки бошқа шахсий манфаатдорлик мотивида содир этиладиган ва фуқаро, ташкилот ёхуд жамият ва давлатнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларига жиддий зарар етказадиган ижтимоий хавfli, ҳуқуққа хилоф ҳаракатларни тушунади. Хуқуқшуно томонидан мансабдорлик жиноятлари сирасига мансаб ваколатини суиистеъмол қилиш, тадбиркорлик фаолиятига ноқонуний аралаштириш, пора олиш кабилар киритилган [5].

Хизматчининг давлат хизмати билан боғлиқ ижтимоий муносабатларда иштироки муайян муддатгача давом этиши мумкин. Жумладан, шартномада кўрсатилган вақтнинг тугаганлиги, ходимнинг шартнома муддати тугамасидан аввал шартномани бекор қилиш ҳақидаги ташаббуси билан ёхуд ходимнинг шартномада кўрсатилган мажбуриятларни бажаришдан бўйин товлаганлиги ёки ҳуқуқбузарлик ёки жиноят содир этганлиги муносабати билан давлат хизмати билан боғлиқ муносабатлар тугатилиши мумкин. Давлат хизмати билан боғлиқ муносабатлар меҳнат қонуни, махсус йўриқнома ёки буйруқлар билан ҳам тартибга солинади. Масалан, ҳарбий хизматчи ҳақидаги муносабатлар ҳарбий хизматни ўташ тартиби ҳақидаги қонун билан тартибга солинади. Турли соҳаларни бирлаштирувчи давлат хизмати мансабдор шахсларнинг хизмат ҳуқуқлари, мажбуриятлари, тақиқлари ва жавобгарлигини белгиловчи касбий мақомидир [6], дейди Р.Иргашев. Бу фикр бир тарафлама, яъни фақат мансабдор шахс мақоми сифатида тўғри бўлиши мумкин. Лекин давлат хизмати фақат мансабдор шахсларни эмас, умуман давлат хизмати ходимларини назарда тутаети.

Мансаб сохтакорлиги жиноятининг таърифлари юқорида берилган таъриф билан деярли тўғри келади. Фикримизча мансаб сохтакорлиги мансабдорлик жиноятлари белгилари билан бир хил бўлиб, берилган қуйидаги таъриф бу жиноятларга тўлиқ хусусият касб этади. Жумладан, мансабдорлик жиноятлари деб, мансабдор шахс томонидан ўз хизмат ваколатини ёки вазифалардан фойдаланган ҳолда давлат, бошқа жамоат ташкилотларининг ёхуд фуқароларнинг қонун билан қўриқланадиган ҳуқуқ ва манфаатларига жиддий зарар етказувчи ҳаракатларга айтилади. Лекин бу тушунчада ҳам фикримизга кўра айрим ноаниқлик мавжуд. Жумладан, бу яратилган таъриф "Шўролар" тузуми даврига тўғри келади, у вақтларда ишлаб чиқариш муносабатлари ўзгача эди, давлат ишлаб чиқариш кучларининг асосий субъекти эди. Ҳозирги вақтда бундай муносабатлар тубдан ўзгариб кетди. Натижада бу тушунча ҳам мансабдорлик жиноятларига етарлича тушунча бўла олмай қолди.

Б.В.Здравомыслов томонидан ҳам шунга ўхшаш тушунча берилган. Унинг фикрига кўра мансабдорлик жинояти деб, мансабдор шахснинг ўз хизмат вазифалари юзасидан хизмат ёки мансаб ваколатларидан ёхуд хизмат бурчини бажариши муносабати билан давлатнинг ёки жамоат аппаратининг нормал фаолиятига путур етказувчи қасддан ёки эҳтиётсизликдан содир қилинадиган ҳаракатларга айтилади, дейди.

Бу таъриф ҳам ўз вақтида муйян муносабатларидан ташқари яна бир жиддий камчиликка эга эди. Жинойи қилмиш билан оддий ҳуқуқбузарликни фарқловчи зарар ҳақида ҳеч нарса айтилмаган, буҳаракатларни квалификация қилиш жараёнида катта аҳамиятга эга.

Мансаб сохтакорлиги жиноятини умумий ҳолда мансабдорлик жиноятлари белгилари билан бир хил деб тарифлансада, бу жиноятларнинг тури сифатида расмий ҳужжатга киритиладиган сохта маълумот билан таърифланиши ҳам кўп такидланади.[7] Натижада Б.В Здравомыслов ҳам мансабдорлик жиноятларига янги таъриф бериб шундай хулосага келади[8]. Лекин бу таъриф билан ҳам келишиб бўлмайди. Бизнинг фикримизча мансабдорлик жиноятлари деб ҳисоблаш учун мансабдор шахснинг ижтимоий ҳавfli қилмиши натижасида албатта жиддий зиён етказилган бўлишлиги шарт. М.Ҳ.Рустамбоев ҳам ўзига хос диққатга лойиқ фикр айтади. Жумладан, унинг фикрига кўра, ҳамма мансабдорлик жиноятлари,

---

жумладан мансаб сохтакорлиги ҳам, ҳаттоки тегишли қонун матнларида назарда тутилмаган бўлса ҳам давлат аппаратининг нормал фаолиятига жиддий зарар етказиши[9]. Ҳақиқатда ҳам зарарнинг етказилган бўлишига ёки етказилиш хавфи яратилган бўлишига ҳаракатнинг жиноят эканлигини белгилаб бериш имкониятига эга. Мансаб сохтакорлиги жиноятида давлат, жамоат ёки айрим фуқароларнинг қонун билан қўриқланадиган ҳуқуқ ва манфаатларига жиддий зиён етказиш бу жиноятнинг зарурий белгиси бўлиб ҳисобланиши лозим.

Зарар доим ҳам мулкий хусусият касб этмаслиги ҳам мумкин. Айрим ҳолларда давлат аппарати негизига қирувчи корхона, ташкилот ёки муассасаларнинг нормал ишлаш ҳолатларига жиддий зиён етказиши мумкин, унинг обрўсизланишига сабаб бўлиши мумкин ва ҳоказолар.

Мансаб сохтакорлиги жиноятининг бевосита объекти - давлат аппаратида қирувчи давлат ёки жамоат ташкилотларининг фаолият тартиби; махсус субъект - мансабдор шахс; жиноятни содир қилиш мансабдор шахснинг ўз хизмат вазифаси ёки мансаб ваколати юзасидан содир этиши мумкинлиги; ва бунинг натижасида давлат, жамоат ёки айрим фуқароларнинг қонун билан қўриқланадиган ҳуқуқ ва манфаатларига жиддий зиён етказилган бўлишигидир. Бу санаб ўталган белгиларнинг мажмуи айрим мансабдорлик жиноятлари таркибини белгилашда уларнинг ижтимоий-ҳуқуқий моҳиятини белгилаш имкониятини яратади.

Мансаб сохтакорлиги жиноятига қуйидагича таъриф бериш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз: мансабдор шахснинг ўз хизмат вазифаси юзасидан ҳокимият ёки мансаб ваколатидан ёхуд хизмат вазифасидан фойдаланган ҳолда мансаб ваколатини бузиб, сохта маълумот киритиши натижасида давлат, жамоат ёхуд айрим фуқароларнинг қонун билан қўриқланадиган ҳуқуқ ва манфаатларига жиддий зиён етказиш ҳаракатига айтилади.

Мансаб сохтакорлиги жинояти мансабдорлик жиноятларининг бир тури сифатида ўзига хос хусусиятларга эга бўлишига қарамай юқорида таъкидланган белгиларнинг барчасини ўзига мужассамлаштиради. Айнан шу белгилар асосида мансаб сохтакорлиги жиноятининг объектив ва субъектив белгиларини таҳлил қилиб чиқиш мумкин.

ЖКнинг 209-моддасида: "Мансаб сохтакорлиги, яъни мансабдор шахснинг гаразгўйлик ёки бошқа манфаатларни кўзлаб, расмий ҳужжатларга била туриб, сохта маълумотлар ва ёзувлар киритиши, ҳужжатларни қалбакилаштириши ёки била туриб, сохта ҳужжатлар тузиши ва тақдим этиши, фуқароларнинг ҳуқуқлари ёки қонун билан қўриқланадиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига жиддий зарар етказилишига сабаб бўлса", дейилади. Бу жиноятнинг ҳуқуқий моҳиятини мансабдор шахснинг ўз мансаб ваколатидан қасдан фойдаланиши оқибатида фуқароларнинг қонун билан қўриқланадиган ҳуқуқ ва манфаатларига, давлат ёки жамоат манфаатларига жиддий зарар етказилишини ташкил қилади.

Мансаб сохтакорлиги аксарият ҳолларда бошқа жиноятлар билан бирга содир этилади ва қўпинча бундай суистеъмолликлар у жиноятларнинг содир этиш усулини ташкил этади. Бундай жиноятларга мансабдор шахснинг бажариладиган ишларини бажариш жараёнида мансабини сохталаштириш орқали ўзгалар мулкани талон-тарож қилиш, порахўрлик, экологияга қарши жиноятларнинг айрим турлари ва ҳоказолар қиради.

Мансаб сохтакорлиги жинояти ҳоқимият ёки мансаб ваколатини суиистеъмоли қилиш жиноятига нисбатан махсус таркибли жиноят бўлиб, айрим башқа жиноятлар учун умумий таркибли жиноят ҳисобланади. Умумий таркибли жиноят деганда шу жиноятнинг алоҳида турлари учун алоҳида жавобгарлик белгиланган жиноятлар тушунилади. Хужжатларга сохта маълумотлар киритиш билан содир этиладиган жиноятлар мансаб сохтакорлиги белгилари орқали содир этилса, махсус таркиб деганда, мансабдан фойдаланиб содир қилинадиган бошқа жиноятлар тушунилади. Одатда бу турдаги жиноят қонунларида мансаб сохтакорлиги белгилари назарда тутилмайди, лекин шу жиноятлар мансаб сохтакорлиги натижасида содир этилади. Масалан: корхона директори томондан жиноий йўл билан қўлга киритилган мулкни ўтказишда сохта хужжатлар қилиш, контрабанда мулкларни божхона текширувидан сохта хужжатлар тузиш натижасида ўтказиб юбориш ва хоказолар. Бундай ҳолатларда одатда жиноятлар мажмуи тарикасида жавобгарлик масалалари хал этилади.

Мансаб сохтакорлиги жиноятининг бундай хусусиятлари мавжуд бўлганлиги учун ҳам жиноят ҳуқуқи назариясида бу қонун нормаси матнини жиддий суръатда ўзгартириш, ҳаттоки, мансаб сохтакорлиги жиноятининг айрим турларини конкретлаштириш мақсадида бошқа қонун нормалари билан ҳам алмаштириш таклифлари баён қилинади. Бу борада кўпроқ аниқ фикрлар профессор Б.Ахраров томонидан келтирилади. Унинг таъкидлашига кўра, мансаб сохтакорлиги нормаси аксарият ҳолларда давлат ёки жамоат ташкилотларига катта миқдорда мулкий зарарлар етказилганда қўлланиши кузатилади ва аксинча давлат манфаатларини, хўжалик бошқаруви тизимини, айрим фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш жараёнида сансалорликка йўл қўйилганда камдан-кам ҳолларда қўлланилади. Бунинг сабаби ҳуқуқни қўллаш амалиётининг камчилиги деб ҳисоблайди [10]. Унинг шунингдек айрим умумий таркибли мансабдорлик жиноятлари ўзгалар мулкани талон-тарож қилиш жиноятларига нисбатан захирадаги таркиб бўлиб хизмат қилади, деган фикрига қўшилса бўлади. Бу жиноятлар ўртасида аниқ фарқлар мавжуд. Худди шундай фикрни олдинроқ А.Жалинский ҳам таъкидлаб, у мансаб суиистеъмолиги жиноятининг бир қанча махсус таркибларини тузиш керак, дейди, жумладан мансаб сохтакорлиги жинояти ҳам шулар жумласидандир. Бу махсус таркибларнинг тузилиши эса мунозарали бўлиб ҳисобланади, баъзи ҳолларда эса аниқ белгиларга эга булмаган ҳамда бир-биридан фарқлаш мумкин бўлмаган ўхшаш қонун нормаларини таклиф этади [11]. Мансабдор шахс томонидан "гайриқонуний тарзда моддий манфаатдорликка ёки имтиёзларга эга бўлиш ёки шундай имкониятларни бошқа шахсларга бериш" учун жавобгарлик белгиланиши таклиф этади. Бундай ҳаракатлар билан ўзгалар мулкани талон-тарож қилишнинг қандай фарқи бор? Қандай имтиёзлар тўғрисида сўз юритилади, аниқ берилмаган. Ёки "шахс-ташкilot, корхона ёки муассаса ҳақида ёлгон маълумотлар келтириб, ёки бошқача ёлгон маълумотлар эвазига адаштириб бажариб бўлмайдиган шартномалар туздириш, дейди. Бундай ҳаракатлар шунчалик даражада мансаб сохтакорлигининг тушуниб бўлмас тури сифатида келтирилади. Бундай мансаб сохтакорлигининг тури жиноят билан оддий ҳуқуқбузарликни фарқларини ҳам йўққа чиқариб қўяди. Буларнинг ҳаммаси мансаб сохтакорлиги жиноятининг алоҳида мустақил турга бўлиш тўғри эмас, деган хулосага сабаб бўлади.

Иқтибослар/Сноски/References

---

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар Стратегияси тўғрисида"ги ПФ-4947-сонли Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда (The Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On the Activities Strategy for the Further improvement of the Republic of Uzbekistan", dated February 7, 2017, № DP-4947. Collection of the legislation of the Republic of Uzbekistan, 2017, № 6, Art.).
2. Ахраров Б.Ж. Бошқарув тартибига қарши мансабдорлик жиноятлари учун жавобгарлик муаммолари: Юрид. фан. докт. дисс. автореф. - Тошкент: ТДЮИ, 2008. - 8-9-бетлар. (Ahrarov B.J. Responsibility for administrative offenses against managerial procedures: Jurid. fan doctor diss avtoref - Tashkent: TUYu, 2008. - Pages 8-9.)
3. Рустамбоев М.Х. Жиноят ҳуқуқи (махсус қисм), Тошкент 2000 йил 302 бет. (Rustamboev M.X. Criminal law (special section), Tashkent, 2000, page 302.)
4. Ахраров Б.Д. Жиноят ҳуқуқи (махсус қисм), Тошкент 2000 йил 302-318 бетлар; Мансабдорлик жиноятлари ҳақидаги қонунлар. (Ўзбекистон Республикасининг янги кодекслари; назария ва амалиёт илмий-амалий анжуман материаллари) тыпламида. Тошкент-1994 йил 86-88 бетлар (Ahrarov B.D. Criminal law (special section), Tashkent 2000 pages 302-318 pages; Laws about official crimes. (New codes of the Republic of Uzbekistan, materials of theoretical and practical scientific and practical conferences). Tashkent - 1994, 86-88 pages).
5. Крюков В.В. Методика расследования должностных преступлений коррупционной направленности: Автореф. дисс. канд. юрид. наук. - Челябинск: 2011. - С. 7-8. (Kryukov V.V. Methods of investigation of corruption-related misconduct: Author's abstract. diss. PhD. - Chelyabinsk: 2011. - p. 7-8.)
6. Иргашев Р. Проблемы государственной службы и правового статуса государственных служащих //Хуқуқ ва бурч. - Тошкент, 2007. - № 7. - Б. 44. (R. Irgashev. Problems of State Service and Professional Status of State Employees // Rights and Obligations. - Tashkent, 2007. - № 7. - P. 44)
7. Зуфаров Р.А. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига шарҳлар. XVбоб. Т., Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар Академияси. 1997. 269 б. (Zufarov R.The A. Comments to the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan. XV Chapter. The T., Academy of internal affairs of the Republic of Uzbekistan. It's 1997. 269 B.)
8. Уголовное право. Махсус қисм. М., 1988 йил 351 бет. (Criminal law special section M, 1988 year 351 pages)
9. Рустамбоев М.Х. Курс уголовного права. Т., ТДЮИ, 2008. 4 том, 219 бет. (Rustamboev M.Kh. The course of criminal law. T., TDUI, 2008. 4th volume, 219 pages.)
10. Ахраров Б.Д. Мансабдорлик жиноятлари учун жавобгарлик. Т., "Адолат" - 2007. 21 б. (Ahrarov B.D. Responsibility for Offenses. T., "Adolat" - 2007. 21 b.)
11. Жалинский А.Э. Законодательство о должностных преступлениях нуждается в изменении.Гос и право,1988.-105 бет. (Zhalinsky A.E. Law on malfeasance needs to be changed. Law and Law, 1988.- P 105).